

Podstawy przedsiębiorczości - szkoła policealna

Absolwent szkoły ponadpodstawowej i szkoły policealnej powinien posiadać podstawową wiedzę nie tylko z zakresu nauk ścisłych, przyrodniczych i humanistycznych, ale także społecznych, a zwłaszcza ekonomicznych. Na jej podstawie powinien również mieć wykształcone umiejętności oraz kompetencje osobiste i społeczne niezbędne do funkcjonowania we współczesnej, globalnie uwarunkowanej gospodarce. Edukacja w tym zakresie powinna być realizowana podczas lekcji nowoczesnie rozumianych podstaw przedsiębiorczości, w powiązaniu z pozostałymi przedmiotami. W ramach kształcenia w zakresie tego przedmiotu, stanowiącego syntezę wybranych celowo elementów wiedzy z zakresu ekonomii, zarządzania i finansów, wzbogaconej elementami geografii społeczno-ekonomicznej, politologii, socjologii, psychologii oraz prawa, słuchacze zapoznają się z podstawowymi kategoriami, mechanizmami i procesami ekonomicznymi oraz ich uwarunkowaniami instytucjonalnymi, behawioralnymi, kulturowymi i rynkowymi. Posiadającemu tę wiedzę słuchaczowi pokazuje się, jak – realizując indywidualne cele ekonomiczne – być przedsiębiorczym a zarazem społecznie odpowiedzialnym w swych dążeniach i działaniach.

Zmieniająca się dynamicznie gospodarka i jej otoczenie rynkowe, społeczne, polityczne i kulturowe sprawiają, że współcześnie podstawowa edukacja ekonomiczna przygotowująca człowieka do aktywnego, a zarazem moralnie akceptowalnego życia w ewoluującym świecie powinna się dokonywać poprzez formację aktywnych uczestników gospodarki rynkowej bazującą na solidnej wiedzy ekonomicznej. Społecznie odpowiedzialne postawy przedsiębiorcze i wspierające je umiejętności oraz kompetencje powinny zatem pośrednio z tej wiedzy wynikać, a nie ją kształtować.

Realizując te fundamentalne założenia, jednym z głównych celów dydaktycznych przedmiotu jest przygotowanie słuchaczy, którzy nie realizowali go na wcześniejszych etapach edukacji, do świadomej i pełnej aktywności zawodowej w formie pracy najemnej lub prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Słuchacze szkół policealnych jako osoby dorosłe znajdują się w warunkach presji konkurencyjnej oraz zróżnicowanych wymagań rynku pracy. Mają pełną zdolność do czynności prawnych oraz podejmują świadome działania i ważne decyzje w odniesieniu do swojej kariery zawodowej. Przedmiot ten daje więc ekonomiczne podstawy konkurencyjnych i przedsiębiorczych zachowań na rynku, przygotowując do aktywności gospodarczej. Jest to zgodne z powszechnie przyjmowaną definicją przedsiębiorczości jako kompetencji kluczowej i uzasadnia konieczność przyjęcia koncepcji szerszego zakresu tego przedmiotu, w którym dzięki wyposażeniu w wiedzę z ekonomiczną i finansową, kształtuje się umiejętności w zakresie elastycznego zachowania na rynku pracy, zarządzania i rozwija cechy przywódcze słuchaczy. Niezmiernie ważne jest także kształtowanie postaw etycznych i gotowości do ich przestrzegania w życiu zawodowym i społecznym. Zajęcia z zakresu

przedsiębiorczości powinny też wspierać słuchaczy w samorozwoju oraz chęci inwestowania w siebie i uczenia się przez całe życie w obliczu dynamicznie zmieniających się warunków otoczenia i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Takie szerokie ujęcie przedmiotu stanowi wyzwanie edukacyjne zarówno dla nauczycieli jak i słuchaczy. Niemniej w wyniku wieloletnich dyskusji nad jego kształtem oraz analizy możliwości realizacji treści z zakresu przedsiębiorczości w innych przedmiotach należy przyjąć, że konieczne jest takie jego ujęcie, obejmujące wiedzę i umiejętności z zakresu funkcjonowania gospodarki rynkowej, rynku finansowego, rynku pracy oraz przedsiębiorstwa, choć należy sobie zdawać sprawę, że słuchacze jako osoby dorosłe w większości mają już pewne doświadczenie zawodowe. Jednak zakres wymagań szczegółowych musi być dostosowany do możliwości ich realizacji wynikających z ramowych planów nauczania, stąd konieczność celowego, starannego doboru treści kształcenia.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Wiedza

1. Posługiwanie się elementarnymi pojęciami z zakresu podstaw przedsiębiorczości.
2. Rozumienie roli przedsiębiorczości w rozwoju gospodarczym i życiu człowieka.
3. Wyjaśnianie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej, powiązań między jej podmiotami i roli państwa w procesach gospodarczych.
4. Zaznajomienie się z prawami i instytucjami chroniącymi konsumenta.
5. Rozumienie roli rynków finansowych w gospodarce, funkcjonowaniu przedsiębiorstw i życiu człowieka.
6. Poznanie rodzajów podatków oraz ich wpływu na budżety przedsiębiorstw i gospodarstw domowych.
7. Rozumienie znaczenia ubezpieczeń w działalności gospodarczej i życiu człowieka.
8. Pogłębienie wiedzy z zakresu aktywnego poszukiwania pracy i uczestniczenia w rozmowie kwalifikacyjnej.
9. Zaznajomienie się z prawami oraz obowiązkami pracownika i pracodawcy.
10. Poznanie zasad funkcjonowania przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej, form organizacyjno-prawnych, innowacyjnych modeli biznesowych i procedury rejestracji działalności gospodarczej.
11. Rozumienie zasad zarządzania, roli marketingu oraz społecznej odpowiedzialności w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa.

II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce

1. Wyszukiwanie informacji z różnych źródeł, ich selekcja i analizowanie.
2. Podejmowanie przemyślanych decyzji w oparciu o wskaźniki gospodarcze i ekonomiczne oraz samodzielne obserwacje zjawisk zachodzących w gospodarce.
3. Odpowiedzialne gospodarowanie pieniędzmi, analizowanie, ocenianie i świadome korzystanie z usług finansowych oraz inwestowanie kapitału, z wykorzystaniem wiedzy na temat praw klienta usług finansowych.
4. Analizowanie oferty rynku pracy w odniesieniu do własnych kompetencji i planów zawodowych.

5. Podnoszenie kompetencji osobistych i społecznych niezbędnych na rynku pracy oraz wzmocnianie motywacji do pracy.
6. Sporządzanie dokumentów aplikacyjnych oraz korzystne prezentowanie się podczas rozmowy kwalifikacyjnej;
7. Rozróżnianie skutków wynikających z nawiązania i rozwiązania stosunku pracy oraz wykonywania czynności na podstawie umów cywilnoprawnych, analizowanie przepisów *Kodeksu pracy* i kosztów pracy.
8. Analizowanie otoczenia przedsiębiorstwa, w tym rynku, na którym działa.
9. Projektowanie działań w zakresie zakładania własnego przedsiębiorstwa i przygotowanie do prowadzenia własnej działalności gospodarczej.
10. Efektywne uczestniczenie w pracy zespołowej z wykorzystaniem umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej oraz wdrażanie zasad skutecznego przywództwa w organizacji.
11. Rozpoznawanie działań etycznych i nieetycznych w życiu gospodarczym oraz przejawów społecznej odpowiedzialności biznesu.

III. Kształtowanie postaw

1. Wykorzystanie zdobytej wiedzy ekonomicznej do rozwijania własnej postawy przedsiębiorczej, jako jednego z podstawowych warunków aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym, w tym skutecznego wykonywania pracy najemnej i prowadzenia własnej działalności gospodarczej.
2. Korzystanie z szans pojawiających się na rynku i podejmowanie inicjatywy.
3. Gotowość do czynnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym kraju oraz poczucia współodpowiedzialności za jego rozwój.
4. Przyjmowanie postaw patriotyzmu gospodarczego, rozumianego jako odpowiedzialność konsumentów i ludzi biznesu za dobrobyt gospodarczy i społeczny kraju.
5. Kształtowanie w sobie odpowiedzialnych postaw: jako pracowników i pracodawców oraz należytego wypełnienia obowiązków, a także sprawiedliwego, opartego na prawości i dążeniu do prawdy, traktowania pracowników.
6. Kształtowanie proaktywności, odpowiedzialności za siebie i innych oraz umiejętnego godzenia własnego dobra z dobrem innych ludzi.
7. Zainteresowanie prowadzeniem własnej działalności gospodarczej oraz motywacja do ciągłego samorozwoju i inwestowania w siebie.
8. Kształtowanie postawy otwartości i szacunku do innych osób oraz zdolności podejmowania dialogu i współpracy.
9. Przyjmowanie postaw etycznych oraz społecznej odpowiedzialności w życiu gospodarczym.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Gospodarka rynkowa: przedsiębiorczość w gospodarce rynkowej, rodzaje rynków, podmioty gospodarki rynkowej, struktury rynkowe, mechanizm rynkowy, fazy cyklu koniunkturalnego, rola państwa w gospodarce, konsument na rynku.

Uczeń:

- 1) dostrzega rolę przedsiębiorczości, w tym innowacyjności i kreatywności, w życiu osobistym i rozwoju społeczno-gospodarczym w skali lokalnej, regionalnej i krajowej;
- 2) analizuje funkcje rynku i rozróżnia rodzaje rynków;
- 3) charakteryzuje podmioty gospodarki rynkowej, w tym gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa, rozróżnia struktury rynkowe: monopol, oligopol, konkurencja monopolistyczna, konkurencja doskonała oraz dostrzega negatywne skutki ograniczonej konkurencji na rynku;
- 4) wyjaśnia prawo popytu i podaży, posługując się wykresami uwzględniającymi zmianę ceny oraz charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż;
- 5) opisuje zachowania gospodarki w kolejnych fazach cyklu koniunkturalnego oraz identyfikuje przyczyny i charakteryzuje narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę;
- 6) posługując się prawami przysługującymi konsumentom, określa drogę ich egzekwowania, w tym zasady składania reklamacji oraz możliwość skorzystania z pomocy organizacji i instytucji prokonsumenckich.

II. Rynek finansowy: instytucje finansowe, formy inwestowania, bank centralny, bankowość komercyjna i spółdzielcza, podatki, ubezpieczenia, umowy bankowe i ubezpieczeniowe, ochrona klienta usług finansowych, etyka w finansach.

Uczeń:

- 1) charakteryzuje ważniejsze instytucje rynku finansowego w Polsce (Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie, banki komercyjne i spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, fundusze inwestycyjne, zakłady ubezpieczeń) oraz objaśnia ich znaczenie w funkcjonowaniu gospodarki narodowej, przedsiębiorstw i życiu człowieka;
- 2) rozróżnia formy oszczędzania i inwestowania, ocenia je z punktu widzenia ryzyka i przewidywanych zysków;
- 3) identyfikuje najważniejsze funkcje i zadania Narodowego Banku Polskiego oraz omawia rolę Rady Polityki Pieniężnej w realizacji celu inflacyjnego poprzez kształtowanie stóp procentowych;
- 4) analizuje oferty usług banków komercyjnych i spółdzielczych w zakresie kont osobistych, kart bankowych, lokat terminowych, kredytów i pożyczek, uwzględniając realną stopę procentową;
- 5) identyfikuje rodzaje podatków według różnych kryteriów oraz przedstawia ich wpływ na gospodarkę kraju, przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe;
- 6) wyjaśnia zasady składania rocznej deklaracji i obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych;
- 7) charakteryzuje rodzaje ubezpieczeń według różnych kryteriów i porównuje oferty zakładów ubezpieczeń na przykładzie ubezpieczenia nieruchomości lub pojazdów mechanicznych;
- 8) krytycznie analizuje przykładową umowę kredytu lub pożyczki;
- 9) podejmuje niezależne, odpowiedzialne decyzje finansowe w odniesieniu do własnych zasobów, bazując na zebranych informacjach i radach ekspertów;
- 10) ocenia przykłady praktyk i zachowań etycznych oraz nieetycznych na rynku finansowym.

III. Rynek pracy: kariera zawodowa, poszukiwanie pracy, rozmowa kwalifikacyjna, formy zatrudnienia, prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy, bhp i organizacja pracy, etyka w pracy.

Uczeń:

- 1) analizuje szanse i możliwości rozwoju własnej kariery zawodowej oraz znalezienia lub zmiany pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
- 2) przygotowuje dokumenty aplikacyjne dotyczące konkretnej oferty pracy;
- 3) przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych, eksponując swoje zalety;
- 4) rozróżnia formy zatrudnienia i rodzaje umów o pracę oraz określa korzyści z wyboru konkretnej formy i umowy;
- 5) charakteryzuje różne rodzaje, formy i systemy wynagrodzeń oraz identyfikuje koszty płacy i oblicza wynagrodzenie netto;
- 6) analizuje prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy oraz omawia specyfikę zatrudnienia osób niepełnosprawnych;
- 7) przedstawia zasady bezpieczeństwa i higieny oraz dobrej organizacji pracy na przykładzie konkretnego stanowiska;
- 8) dostrzega rolę związków zawodowych w ochronie praw pracowniczych oraz ocenia zachowania etyczne i nieetyczne w pracy, rozpoznaje przejawy mobbingu i konsekwencje zatrudniania bez umowy.

IV. Przedsiębiorstwo: klasyfikacje przedsiębiorstw, biznesplan, otoczenie przedsiębiorstwa, formy organizacyjno-prawne, procedury rejestracji i likwidacji, źródła finansowania działalności, analiza rynku, zarządzanie przedsiębiorstwem, praca zespołowa, marketing, wynik finansowy, formy opodatkowania, księgowość, negocjacje, etyka w biznesie i społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw, funkcjonowanie przedsiębiorstwa.

Uczeń:

- 1) klasyfikuje przedsiębiorstwa wg kryteriów rodzaju prowadzonej działalności, wielkości i formy własności oraz charakteryzuje innowacyjne modele biznesu, w tym startupy;
- 2) uzasadnia przydatność sporządzania i przedstawia strukturę biznesplanu oraz objaśnia poszczególne jego elementy;
- 3) inspirując się doświadczeniami własnymi i znanych przedsiębiorców oraz bazując na zebranych informacjach z rynku, znajduje pomysł na własną działalność gospodarczą;
- 4) analizuje mikro- i makrootoczenie przykładowego przedsiębiorstwa, identyfikuje jego mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia rozwoju;
- 5) charakteryzuje podstawowe formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw (indywidualna działalność gospodarcza, spółka cywilna, spółki prawa handlowego, spółki europejskie) i przedsiębiorczości społecznej (w tym spółdzielnia pracy, spółdzielnia socjalna, stowarzyszenie, fundacja), uwzględniając odpowiedzialność prawną i majątkową właścicieli;
- 6) przedstawia procedury związane z rejestracją indywidualnej działalności gospodarczej i jej likwidacją;
- 7) znajduje możliwości finansowania działalności gospodarczej (w tym ze środków instytucji finansowych, urzędów pracy, funduszy unijnych i *venture capital*, „aniołów biznesu”) oraz

określa funkcje inkubatorów przedsiębiorczości w powstawaniu i rozwoju małych firm, w tym startupów;

- 8) zbiera, analizuje i prezentuje informacje o rynku, na którym działa przedsiębiorstwo;
- 9) wyjaśnia istotę procesu zarządzania różnymi zasobami przedsiębiorstwa, w tym zasady skutecznego zarządzania ludźmi oparte na koncepcji przywództwa;
- 10) omawia zasady pracy zespołowej, wyjaśnia rolę oraz identyfikuje cechy dobrego lidera i wykonawcy;
- 11) charakteryzuje główne instrumenty marketingowe (produkt, cena, dystrybucja, promocja), rozumie ich rolę w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa oraz wykorzystuje posiadaną wiedzę w tym zakresie do projektowania działań marketingowych;
- 12) analizuje efekty finansowe działalności przykładowego przedsiębiorstwa na podstawie zestawienia przychodów i kosztów;
- 13) ocenia wady i zalety poszczególnych form opodatkowania indywidualnej działalności gospodarczej w zakresie podatku dochodowego oraz wymienia inne podatki, którymi może być objęty przedsiębiorca;
- 14) omawia funkcje dowodów księgowych i podstawowe zasady księgowości oraz wypełnia dowody księgowe i książkę przychodów i rozchodów na potrzeby rozliczenia podatku dochodowego;
- 15) rozróżnia zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie oraz rozumie istotę i cele społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw;
- 16) dostrzega możliwości rozwoju przedsiębiorstwa i osiągnięcia sukcesu rynkowego przy pełnym poszanowaniu zasad etycznych w biznesie;

Warunki i sposób realizacji

Przyjmuje się, że w szkole policealnej w formie stacjonarnej na dział I należy przeznaczyć minimum 4 godz., na dział II – 6 godz., dział III – 6 godz., dział IV – 12 godz., czyli łącznie 28 godzin, co stanowi ok. 85% godzin, które ma do dyspozycji nauczyciel. Pozostałe godziny nauczyciel może przeznaczyć na rozszerzenie określonych treści wg własnego uznania. W szkole policealnej w formie zaocznej proponuje się przeznaczyć na dział I – 3 godz., dział II – 4 godz., dział III – 4 godz., dział IV – 9 godz. Konieczne jest w tym drugim przypadku założenie, że część wymagań jest realizowanych w formie uczenia się poza godzinami zajęć w szkole. Taki rozkład godzin i odpowiadających im wymagań pomiędzy działami wynika z przyjętego założenia, że w edukacji w zakresie przedsiębiorczości fundamentalne są umiejętności związane z podejmowaniem aktywności zawodowej w ramach samozatrudnienia lub pracy etatowej, zaś podstawą tej aktywności jest wiedza ekonomiczna oraz z zakresu funkcjonowania rynku finansowego.

Kształcenie w zakresie przedsiębiorczości powinno rozpocząć się od przedstawienia, czym są, jak funkcjonują i jak się rozwijają narodowe systemy gospodarek rynkowych. Wyjaśnia się ich odmienności, wynikające z realizowanych przez te systemy celów, różnej roli państwa (władzy publicznej) i rynku w tych systemach oraz wykorzystywanych przez te systemy podstawowych czynników wzrostu i rozwoju takich jak surowce, praca, inwestycje rzeczowe i kapitałowe, innowacje, handel czy konsumpcja. Słuchacz dowiadyuje się, jak w tych różnych systemach ekonomicznych funkcjonują mikroekonomiczne podmioty gospodarcze, czyli gospodarstwa

domowe (ze szczególnym uwzględnieniem praw członków tych gospodarstw jako konsumentów na rynku) i przedsiębiorstwa. To makroekonomiczne wprowadzenie stanowi punkt wyjścia do pokazania, czym są i jak funkcjonują różnego typu przedsiębiorstwa.

Realizacja kolejnych działań służy pokazaniu, jak funkcjonują dwa kluczowe dla uczestniczących w życiu gospodarczym gospodarstw domowych i przedsiębiorstw rynki, a mianowicie rynek finansowy i rynek pracy. Wyeksponowanie tych dwóch rynków oraz popatrzenie poprzez ich pryzmat na gospodarkę i przedsiębiorczość wynika z tego, że słuchacz, jak każdy z uczestników rynku, jest lub będzie pracownikiem albo pracodawcą. Pozyskuje zatem środki pieniężne, a następnie musi świadomie nimi zarządzać, nabywając dobra konsumpcyjne lub czynniki produkcji, oszczędzając je, bądź korzystnie, a zarazem bezpiecznie je inwestując.

Zatem w dziale drugim „Rynek finansowy” wymagania odnoszą się do wiedzy dotyczącej podstaw finansów oraz umiejętności związanych z funkcjonowaniem na tym rynku człowieka jako konsumenta oraz przedsiębiorcy. Szczególnie ważne jest podczas realizacji tego działu, by słuchacz na realnych przykładach poznawał i dokonywał oceny produktów finansowych oraz w sposób świadomy podejmował decyzję, rozumiejąc ich rozmaite konsekwencje. W realizacji lekcji z tego działu należy odwoływać się do doświadczeń słuchaczy, jako ludzi dorosłych, w zakresie korzystania z różnego typu produktów finansowych.

Celem trzeciego działu „Rynek pracy” jest przygotowanie lub doskonalenie umiejętności aktywnego zachowania się na rynku pracy. Osiągnięcia słuchaczy realizowane są przez analizę możliwości wyboru drogi zawodowej oraz sytuacji na rynku pracy w celu osiągnięcia umiejętności skutecznego jej poszukiwania bądź zmiany pracy na lepszą z własnego punktu widzenia. Niezbędne jest poznanie form zatrudnienia, obowiązków i praw pracownika oraz pracodawcy, jak i innych elementów prawa pracy. W wyniku realizacji tego działu, bazując na własnym doświadczeniu w podjęciu pracy, słuchacz będzie potrafił przygotować dokumenty aplikacyjne na konkretne stanowisko, przeprowadzić rozmowę kwalifikacyjną oraz ocenić korzyści i koszty wynikające ze współpracy z instytucjami rynku pracy. Jednocześnie można przyjąć, że osoby dorosłe mają już pewne doświadczenie zawodowe w pracy, co powinno być uwzględnione przez nauczyciela, po odpowiednim rozpoznaniu sytuacji w tym zakresie wśród słuchaczy. Pozwoli to na ewentualne położenie akcentu bardziej na pogłębianie, a nie zdobywanie wiedzy i umiejętności.

Dział czwarty „Przedsiębiorstwo” przeznaczony jest przede wszystkim na realizację wymagań związanych z pogłębieniem wiedzy na temat funkcjonowania przedsiębiorstwa w otoczeniu oraz przygotowaniem do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Służy temu poznanie zasad sporządzania biznesplanu. Zdając sobie sprawę z ograniczeń czasowych nie wymaga się jego sporządzenia. Jednak w miarę możliwości zaleca się jego przygotowanie, w formie pracy projektowej wykonywanej indywidualnie lub w grupach, szczególnie jeśli w ramach realizacji przedmiotów zawodowych słuchacz nie będzie miał okazji do jego przygotowania. Najlepiej gdyby taki biznesplan dotyczył działalności w zawodzie, w którym kształcą się uczniowie. Treści kształcenia w tym dziale zostały tak ułożone, aby w trakcie ich realizacji słuchacz zapoznawał się z kolejnymi elementami przygotowywanej pracy projektowej, tj. nabywał wiedzę i umiejętności z zakresu wyboru form organizacyjno-prawnej, rejestracji, analizy rynku,

zarządzania, marketingu oraz spraw finansowych. Choć na realizację tego działu powinno się przeznaczyć najwięcej godzin, to decyzję o wymaganiu opracowania biznesplanu pozostawia się do decyzji nauczyciela, gdyż zasadnicza część pracy musiałaby być wykonana przez słuchaczy poza godzinami zajęć w szkole. Alternatywnie zaleca się wykonanie szczegółowej analizy przykładowych, wzorcowych pod względem metodycznym, biznesplanów.

W podstawie programowej nie zapisano zbyt wielu efektów związanych z wypełnianiem różnego typu formularzy, np. poleceń przelewu, faktur czy deklaracji rocznej podatku dochodowego. Ze względu na zmieniającą się dynamicznie rzeczywistość w związku z informatyzacją obiegu wielu dokumentów i ich częste zmiany, decyzję o tym, w jakim zakresie ćwiczyć te umiejętności, pozostawia się autorom programu nauczania i realizującemu go nauczycielowi.

W osiągnięciu wielu efektów kształcenia istotną rolę odgrywa kształtowanie umiejętności czytania fragmentów aktów prawnych, takich jak *Kodeks pracy*, *Kodeks cywilny* czy *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej*. W realizacji tematów związanych z ochroną konsumentów i klientów usług finansowych należy wykorzystać przykładowe umowy, regulaminy, zapisy ogólnych warunków ubezpieczenia itp. i kształtować umiejętność ich analizy. Ważne jest, aby po lekcjach przedsiębiorczości słuchacz był przekonany, że nie zawiera umów i nie kupuje produktów finansowych, których nie rozumie i nie zapoznał się dokładnie z warunkami zakupu i realizacji.

Przy realizacji każdego z tematów, szczególnie tych związanych z obowiązkami pracownika i pracodawcy, finansami i prowadzeniem biznesu należy zwracać uwagę na kształtowanie postaw słuchaczy, związanych głównie z rozumieniem roli etyki w życiu społeczno-gospodarczym. Słuchacz powinien być przekonany, że warto być, nie tylko z punktu widzenia moralnego, ale także ekonomicznego, uczciwym w pracy i biznesie. W dobie subiektywizacji i relatywizacji wielu pojęć oraz często braku zrozumienia wartości klasycznej triady dobro – prawda – piękno, jest to niezmiernie istotne.

Warto podkreślić też istotne korelacje z innymi przedmiotami, realizowanymi na wcześniejszych etapach edukacji w szkole średniej, przede wszystkim z:

- wiedzą o społeczeństwie, gdzie zarówno w szkole podstawowej jak i ponadpodstawowej realizowane są takie zagadnienia jak funkcjonowanie Unii Europejskiej, budżety gospodarstwa domowego i jednostek samorządu terytorialnego, funkcjonowanie systemu zabezpieczenia społecznego (ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych) czy umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej;
- geografią, w zakresie funkcjonowania rynku pracy, w tym bezrobocia, procesów integracji gospodarczej na świecie, ze szczególnym uwzględnieniem Europy, globalizacji, roli korporacji w gospodarce, mierników rozwoju gospodarczego czy handlu międzynarodowego,
- matematyką, która stanowi podbudowę do umiejętności związanych z rachunkami, np. obliczania odsetek od lokat bankowych, realnej stopy procentowej,
- informatyką, gdzie rozwijane są umiejętności przydatne w przedsiębiorstwie i pracy, jak używanie edytora tekstu, w tym ważnej w biznesie korespondencji seryjnej, arkusza kalkulacyjnego (np. do obliczenia stóp procentowych, odsetek, przygotowania części

operacyjnej i finansowej biznesplanu), programu do prezentacji, programów graficznych do projektowania logo firmy, ulotek, plakatów, wizytówek itp.

- historią, gdzie realizowane są elementy historii gospodarczej, w tym historii pieniądza i bankowości na ziemiach polskich.

Należy również uwzględnić korelacje z przedmiotami zawodowymi, realizowanymi równoległe w szkole policealnej. Konieczny jest więc przegląd treści kształcenia tych przedmiotów w danej szkole, gdyż zależy to od specyfiki programu kształcenia w konkretnym zawodzie w niej realizowanym. Na początku zajęć nauczyciel powinien rozpoznać w jakim zakresie wiedzę i umiejętności z tego zakresu, osiągnięte w toku wcześniejszych etapów edukacji, równoległe realizowanych zajęć z innych przedmiotów oraz w trakcie dotychczasowej pracy zawodowej, posiadają słuchacze.

W celu realizacji niektórych wymagań konieczne jest skorzystanie z komputerów z dostępem do internetu. Niezwykle ważna jest więc możliwość skorzystania z pracowni komputerowej.